

Litteratur

DAVID FRYDLINGER, *Spelregler för hållbar affärsverksamhet*, Norstedts Juridik, 2023, 346 s.

I augusti 2021 riktade USA:s klimatsändebud John Kerry en stark uppmaning till medlemmarna i The American Bar Association: "You are all climate lawyers now, whether you want to be or not". Ungefär samtidigt började advokatsamfund i flera länder på olika sätt lyfta affärsjuridikens roll i klimatomställningen. Juridikens roll i klimatarbetet blev också väldigt tydligt på COP28 i Dubai, som en del av den utveckling som startat i Glasgow två år tidigare.

Mot bakgrund av den här globala utvecklingen är David Frydlingers bok *Spelregler för hållbar affärsverksamhet* ett välkommet och viktigt tillskott i diskussionen om juridikens roll inte bara i klimatfrågan utan även i de större hållbarhetsfrågorna. Tidpunkten kunde knappast ha varit bättre. Med de ökade krav som den europeiska CSRD-lagstiftningen innebär blir det allt viktigare att mäta ett företags framgång i bredare termer än bara ekonomiska resultat.

Förordet illustrerar bokens relevans även utanför den innersta juristkretsen. Johan Rockström, Sveriges kanske mest kända klimatforskare, understryker betydelsen av samhällets institutioner och regler för en hållbar utveckling och vikten av "nya spelregler".

Frydlinger ger en inledande översikt i bokens första del under rubriken *Hållbarhet, juridik och moral*. Läsaren får i kapitlet *En ohållbar värld* följa författarens nyfikna intresse för bland annat de vetenskapliga modellerna bakom de planetära gränserna, scenarier kring kollaps och stabilisering, och gränserna för mänskligt välbefinnande. Det är ett kapitel som skulle kunna läsas helt separat. En uppmaning till läsaren även med störst fokus just på juridiken: hoppa inte över! Här finns värdefulla observationer av samhället vi lever i. Resonemanget om grogrunden för socialt motstånd mot klimatförbättrande åtgärder är tänkvärt. Avsnittet om institutionernas roll i samhället kanske kan upplevas som självklart för vissa läsare, men fungerar i Frydlingers framställning som en effektiv inkörsport och brygga till bokens fortsatta resonemang kring reglernas roll i en hållbar samhällsutveckling. Beskrivningen av Earth4All-modellens välbefinnandeindex blir en tydlig illustration av juristernas funktion för hållbar utveckling, både i rollen som rådgivare och som uttolkare av lagar och regler.

En bok om hållbarhetsjuridik innehåller självklart en genomgång av det hållbarhetsjuridiska ramverket, både grunderna och dess olika beståndsdelar, inklusive den alltmer omfattande EU-rätten på området. Det mesta av detta återfinns i bokens andra del, *Hållbar affärsverksamhet och redovisning av denna*, där läsaren erbjuds en mer detaljerad genomgång av regler och lagkrav. Den samlade genomgången av lagkrav och rekommendationer ger läsaren en övergripande förståelse av det här snåriga området och fungerar som en guide för läsare i behov av fortsatt fördjupning.

Avsnittet under rubriken *Hållbarhet och kontrakt* innehåller det kanske mest intressanta, och unika, bidraget till en djupare förståelse av juri-

dikens och juristernas bidrag till näringslivets hållbarhetsarbete. David Frydinger formulerar det väl när han skriver att en ohållbar affärsverksamhet ”är i hög grad ohållbar på grund av hur alla de kontrakt som bygger upp ett företag skrivs”. Ett sätt att uttrycka kontraktets centrala roll för en verksamhet där hållbarhetsambitionerna inkorporeras i det dagliga arbetet.

De avslutande delarna av boken går översiktligt in på *Hållbara värdekedjor* och *Hållbar finansiering*. Det sistnämnde även detta med visst fokus på EU-lagstiftningen.

Sammantaget visar Frydinger att hållbarhetsjuridik består av mycket mer än snåriga EU-direktiv, obegripliga förkortningar och krångliga rapporteringskrav. David Frydinger lyfter blicken och gör frågan större än så. Visst berör boken det omfattande regelverket, men resonemangen om grunderna för hållbarhetsambitionerna, introduktionen av de vedertagna modellerna för hur en hållbar värld hänger ihop och filosoferandet kring regler och moral skapar en bra inramning för jurister som vill göra skillnad i sitt dagliga värv.

Boken får genom sin ansats också en bred målgrupp, som i sin tur kan förväntas attraheras av olika delar av framställningen. Några teman fastnar särskilt hos mig.

Hållbarhet och kontrakt

David Frydinger varnar inledningsvis i bokens avsnitt om kontrakt för dess teoretiska ansats — men det är just detta som vid min läsning gör den här delen till en av bokens största behållningar. Och det är bara att hålla med författaren när han skriver att ett fokus på kontraktet är ett av de ”absolut viktigaste” elementen inom hållbarhetsjuridiken. Att, som det påpekas, hållbarhetslitteraturen i stort innehåller så få analyser av kontraktets roll innebär också att det här kapitlet blir extra värdefullt. Här beskrivs avtalets fundamentala samhällsroll och illustreras hur ett företags ambition att bidra till samhällsförändring kan (och bör) vävas in i juristens dagliga arbete. Kontraktets betydelse för hur spelreglerna ser ut på marknaden analyseras också. Författaren pekar på kontraktets roll ”som brygga mellan moral och ekonomi” inom den avtalsfrihetliga sfären.

Frydingers insikter av kontraktets betydelse för hållbar affärsverksamhet finner också stöd på annat håll. Det internationella juristinitiativet The Chancery Lane Project (TCLP) publicerar modellklausuler inom i stort sett alla affärsjuridiska områden. Klausulerna finns fritt tillgängliga på TCLP:s hemsida och används av advokatbyråer och bolag som verktyg i klimatomställningen. David Frydingers analys och TCLP:s operativa verksamhet är således två sidor av samma mynt.

Hållbarhetsjuridikens utgångspunkt

För Frydinger är de mänskliga rättigheterna ”hållbarhetsjuridikens självklara utgångspunkt”. Att just respekt för människors jämlikhet och frihet står i centrum för detta rättsområde är ett återkommande tema genom boken. Kapitlet om det hållbarhetsjuridiska ramverket inleds bl.a. med konstaterandet att ”det som förenar de olika delarna av hållbarhetsjuridiken är en underliggande och sammanhållande normativ logik som handlar om hur människors jämlikhet och frihet kan kränkas eller skyddas genom ohållbart respektive hållbart beteende”. Vidare i kapitlet *Hållbarhet, ekonomi och moral* konstateras att ”ointernaliserade

externa effekter” också kan definieras som ”ekonomiska beskrivningar av moraliska överträdelser av människors rätt till jämlikhet och frihet [...]”.

Här skulle invändningen kunna göras att respekten för naturen *per se* saknas. I ett sådant resonemang skulle en ökad medvetenhet om vikten av biologisk mångfald kunna ges utrymme. Det finns också en ökad rörelse för rättigheter förknippade med ekosystem och arter (eng. *Rights of Nature*). I diskussionen kring den moraliska grunden för miljömässig hållbarhet i kapitel 13 ges förvisso olika alternativ som svar på frågan ”varför” miljön ska skyddas, men bokens övriga delar framstår som något antropocentriska. Ämne för fortsatt diskussion?

Hållbarhet och aktiebolagens vinstmaximering

Är det omöjligt för ett företag som gör anspråk på att vara hållbart att ha vinstmaximering för aktieägarna som mål? Författaren tycks landa i den slutsatsen. Det är en central observation, värd att ta vidare (kanske i nästa bok?).

En fördjupad diskussion skulle kunna föras kring hur aktiebolaget *når vinst*, något som vid dagens slut styrs av lagar och regler. Dessa i sin tur är inte statiska. Personligen är jag inte helt övertygad att vinstmaximering och hållbarhet är oförenligt. Som sagt, värt en fortsatt diskussion.

Innebörden av styrelseledamöters lojalitetsplikt, som också berörs i kapitlet om företagets syfte och aktiebolagslagen, blir extra intressant i ljuset av internationella rättsfall. Frågan om omfattningen av bolagsstyrelsens ansvar givet klimatkrisen berördes tex. nyligen av Englands High Court. Organisationen ClientEarth hade i egenskap av aktieägare, och tillsammans med andra investerare inklusive svenska Tredje AP-fonden, stämt styrelsen i Shell på grund av vad man ansåg vara en bristande klimatstrategi. I stämningsansökan yrkades personligt ansvar för styrelsens ledamöter. Talan ogillades den gången men frågan kommer sannolikt att dyka upp igen. Det är ett område inom vilket tvister förväntas öka markant framöver.

Företagskultur och hållbarhet

David Frydinger resonerar vid flera tillfällen insiktsfullt om företagskulturens betydelse för ett företags förmåga att bedriva en hållbar verksamhet, och som påpekas är företagskultur en parameter i hållbarhetsarbetet som är ”notoriskt svårt att påverka och förändra”.

På liknande tema hänvisas till ett företags ”karaktär”. Frydinger observerar att syftet med hållbarhetsredovisningen ”är [...] i hög grad att ge användarna en bild av företages ’karaktär’, vilket innefattar konsistens i beslutsfattande i ord och handling”. Kopplingen återkommer i diskussionen om redovisning av bolagets affärsstrategi, där företagets ambitioner inom hållbarhet ska kunna utvärderas. Författaren sammanfattar att redovisningen av strategin ”handlar [...] om att visa upp företagets ’karaktär’ i moralisk mening”.

Den starka kopplingen mellan (hållbarhets-)juridiken och strategi som David Frydinger är inne på, med företagets ”karaktär” i fokus, kan också ses i ljuset av det vi vet om betydelsen av värderingar i näringslivet i dag. Undersökningar där studenter rankar potentiella arbetsgivare bekräftar ett ökande intresse för arbetsgivare med engagemang för hållbarhet. En mycket stor andel studenter väljer till exempel helt enkelt bort arbetsgivare som inte integrerar hållbarhet i sin affärsmodell.

Att redovisa en företagskultur är dock inte en enkel sak, och David Frydinger noterar i kapitlet om *Styrningsmässig hållbarhet* att detta just nu inbegriper oprecisa standarder. Här finns alltså en utmaning, men kanske också en möjlighet för företag som genom smart respons på rapporteringskraven kan sikta på att attrahera morgondagens talanger.

Uppmärksamheten har varit stor kring *Spelregler för hållbar affärsverksamhet*. Det är välförtjänt. Boken ger upphov till många diskussioner. Den sätter på ett förtjänstfullt sätt ljuset på juridikens betydelse i samhällsbygget, och kommer förhoppningsvis att bidra till att ännu fler jurister blir inspirerade att inta en aktiv roll i omställningen till en mer hållbar värld.

Annette Magnusson